

IZLOŽENOST SPOLNOM ZLOSTAVLJANJU U DJETINJSTVU UČENIKA TREĆIH RAZREDA SREDNJIH ŠKOLA SA PODRUČJA ZAPADNOHERCEGOVAČKE ŽUPANIJE

Kristina SESAR¹, Nataša ŠIMIĆ², Damir SESAR¹

¹Centar za mentalno zdravlje
Dom zdravlja Široki Brijeg
Bosna i Hercegovina

²Odjel za psihologiju
Sveučilište u Zadru
Zadar, Hrvatska

¹Služba za zaštitu zdravlja
predškolske djece
Dom zdravlja Široki Brijeg
Široki Brijeg

Kristina Sesar
Centar za mentalno zdravlje
Dom zdravlja Široki Brijeg
Dr. J. Grubišića 3
88220 Široki Brijeg
Bosna i Hercegovina
e-mail: kristina.sesar@tel.net.ba
Tel.: + 387 039 703 870

Primljeno: 21. 11. 1999.

Prihvaćeno: 23. 1. 2010.

Cilj Utvrditi učestalost i obilježja spolnog zlostavljanja u djetinjstvu učenika srednjih škola sa područja Zapadnohercegovačke županije.

Ispitanici i metode Anonimno retrospektivno istraživanje provedeno je na prigodnom uzorku od 458 učenika (oba spola) trećih razreda srednjih škola sa područja Zapadnohercegovačke županije. Izloženost spolnom zlostavljanju i obilježja spolnog zlostavljanja ispitana su pomoću Subskale spolnog zlostavljanja koja je dio Upitnika o zlostavljanju u djetinjstvu.

Rezultati Spolnom zlostavljanju u djetinjstvu do četrnaeste godine života bilo je izloženo 13,2% djevojaka i 24,2% mladića. Zlostavljači su najčešće poznanici ili prijatelji, nepoznate osobe i članovi šire obitelji. Najveći rizik za izloženost spolnom zlostavljanju je starosna dob između 11 i 14 godina. Prijatelji su osobe kojima se ispitanici najčešće povjeravaju. Stid i strah su najčešći razlog zbog kojeg ispitanici ne traže pomoć ili se izbjegavaju povjeriti nekome. Da im je potrebna stručna pomoć zbog posljedica zlostavljanja procjenjuje 30% djevojaka i 3,8% mladića.

Zaključak Seksualne aktivnosti bez kontakta, te seksualne aktivnosti iznad ili ispod odjeće su najčešći oblici spolnog zlostavljanja. Zlostavljači su najčešće osobe suprotnog spola, poznanici ili prijatelji, nepoznate osobe i članovi šire obitelji. Djevojke se češće od mladića povjeravaju nekome ili traže pomoć. Prijatelji su osobe kojima mladići i djevojke najčešće povjeravaju svoja traumatska iskustva.

Ključne riječi: Spolno zlostavljanje ▪ Učestalost spolnog zlostavljanja ▪ Obilježja spolnog zlostavljanja

Uvod

U literaturi se može pronaći velik broj različitih definicija spolnog zlostavljanja, međutim postoji nekoliko općeprihvaćenih i često citiranih definicija. Najčešće korištena i citirana definicija spolnog zlostavljanja je ona koju su postavili Schechter i Roberge (1) definirajući spolno zlostavljanje kao uključivanje zavisnog, razvojno nezrelog djeteta i/ili adolescenata u spolne aktivnosti, koje ono ne može razumjeti, na koje ne može dati zreli pristanak i koje ugrožavaju socijalne tabue obiteljskog života. Osim termina »spolno zlostavljanje«, u literaturi se često koriste i sljedeći termini (sinonimi) kao što su: spolno zlostavljanje, spolno iskorištavanje, spolna viktimizacija, spolno nasrtanje, spolno uznemiravanje i silovanje djeteta. Razlog tomu je djelomično u nedostatku općeprihvaćene definicije, a djelomično u potrebi različitih autora da opišu moguće različite utjecaje zlostavljanja na dijete (2).

Razlikovanje zlostavljajućih od nezlostavljajućih seksualnih ponašanja ili radnji moguće je na temelju tri faktora koji se koriste u kliničkoj diferencijaciji: razlika u moći, razlika u znanju i razlika u zadovoljenju. Ova tri faktora su u uzajamnim odnosima, ali prisutnost bilo kojeg od ovih faktora treba pobuditi sumnju da je spolni akt bio zlostavljajući (3).

Seksualni činovi koji su obuhvaćeni pojmom »spolno zlostavljanje« mogu varirati od blažih oblika spolnog zlostavljanja koji ne uključuju fizički kontakt, ali koji mogu biti jednako neugodni i zastrašujući za dijete kao što je, naprimjer, davanje verbalnih komentara ili gledanja porno slika ili filmova s djetetom, pa sve do činova koji uključuju genitalni ili oralni kontakt, u nekim slučajevima uz upotrebu sile. Isto tako, seksualni činovi mogu varirati u intenzitetu i učestalosti (2).

Većina istraživanja učestalosti ili prevalencije spolnog zlostavljanja u djetinjstvu temelji se na retrospektivnim istraživanjima na odraslim osobama. Metodološke poteškoće

i razlike u definiranju spolnog zlostavljanja utjecale su na varijacije u dobivenim rezultatima koji se kreću od 7% do 36% za žene i od 3% do 29% za muškarce (2, 4-9). U istraživanjima u kojima se dijete definira kao osoba mlađa od 18 godina prevalencija je viša (10). Ako se kao dobna granica uzima 16 ili 17 godina, a ponekad i 14 godina, stopa prevalencije zlostavljanja je niža (7, 11-12).

U većini slučajeva zlostavljači su osobe muškog spola. Od 5% do 15% zlostavljanja počinu žene, s tim što se u posljednje vrijeme taj postotak povećava i do 40% (7, 9, 13). Veća je vjerojatnost da će žene zlostavljati dječake nego djevojčice (7, 14). Žene rijetko izvršavaju zlostavljanje samostalno. Češće su umiješane kao suučesnici - zlostavljači ili su u dosluhu s muškarcima, ili su i same pod prisilom, te najčešće izvršavaju jednokratno zlostavljanje. Zloupotreba od strane žena se manje prijavljuje i nije dovoljno prepoznata od strane javnosti (15), pa neki autori smatraju da su žene u jednakom postotku zlostavljajući kao i muškarci (6).

Počinitelji spolnog zlostavljanja najčešće su osobe poznate djetetu. Oko 40% zlostavljača čine članovi obitelji, a oko 46% druge poznate osobe. Od 10% do 30% zlostavljanja izvrše osobe nepoznate djetetu (2, 6, 11, 16). Unutarobiteljski zlostavljači čine od 1/3 do 1/2 svih zlostavljača djevojčica i samo od 1/10 do 1/5 svih zlostavljača dječaka. Često su zlostavljači članovi šire obitelji, kao što su ujaci, stričevi, djedovi ili nebiološki djedovi koji dolaze u posjet obitelji ili na neki drugi način dolaze u kontakt s djecom, a određeni broj njih i živi u istom kućanstvu (17). Daljnji rođaci koji su dobro poznati i žrtvi i roditeljima žrtve češće su zlostavljači nego otac ili nebiološki otac (16). Izvanobiteljski zlostavljači su najčešće susjedi, obiteljski prijatelji, vršnjaci, učitelji, dadilje ili treneri, to jest osobe kojima je povjeren individualni kontakt s djecom (9, 15, 18). Rezultati istraživanja provednog u Bosni i Hercegovini ukazuju da

14% anketiranih poznaje djecu koja su spolno zlostavljana od strane odraslih nepoznatih osoba; 4,5% od strane nastavnika; 7,4% od strane roditelja; 14,8% od strane vršnjaka; 3% od strane rodbine i 9,2% od strane susjeda (4).

Problematika spolnog zlostavljanja još uvijek je nedovoljno istražena na području čitave Bosne i Hercegovine, pa tako i na području Županije zapadnohercegovačke. Kolike su njegove razmjere teško je reći, a razlog za to leži u činjenicama kao što su: nefunkcioniranje pravne države, neadekvatan proces istraživanja i dokazivanja navedenih djela, slučajevi gdje su presude ili bile oslobađajuće ili su izvršiocima dobivali niske kazne, svijest da je najbolje takve slučajeve zadržati u krugu obitelji, socijalna situacija, neuvezanost svih potrebnih sistema, vrlo loši statistički podaci, nevođenje odgovarajućih baza podataka, nesuradnja nadležnih institucija, bježanje od istine, itd. (4).

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi učestalost i obilježja spolnog zlostavljanja učenika trećih razreda srednjih škola do njihove četrnaeste godine života.

Ispitanici i metode

U istraživanju je sudjelovalo 458 učenika trećih razreda svih srednjih škola s područja Zapadnohercegovačke županije (raspon dobi 15 – 20 godina, prosječna dob ispitanika 17 godina). Broj ispitanika koji je bio uključen u istraživanje odredili smo u skladu s proporcijom učenika iz tog grada u populaciji u županiji i u skladu sa brojem različitih vrsta srednjih škola u svakom gradu. U istraživanje nismo uključili učenike specijalnih srednjih škola. U istraživanje su uključeni samo učenici četverogodišnjih srednjih škola (gimnazija, ekonomska, trgovačka, elektroinstalateri i elektrotehničari) - 49% učenika gimnazije i 51% učenika strukovnih srednjih škola. 180 ispitanika (39%) bilo je muškog spola a 278

ispitanika (61%) ženskog spola. Odobrenje za provođenje istraživanja dalo je Ministarstvo prosvjete i športa Zapadnohercegovačke županije.

Učestalost i obilježja spolnog zlostavljanja ispitana su pomoću Skale spolnog zlostavljanja koja je jedna od skala Upitnika o zlostavljanju u djetinjstvu (19) koji se većim dijelom temelji na Comprehensive Child Maltreatment Scales for Adults (20). Upitnik je namijenjen retrospektivnom istraživanju zlostavljanja kod odraslih osoba. Zasebno je obuhvaćeno ponašanje oca, majke i drugih osoba, što omogućuje njihovu međusobnu usporedbu te zaključivanje da li je dijete bilo izloženo zlostavljanju od strane samo jedne osobe ili od strane više njih. Za svaku česticu upitnika sudionik u istraživanju procjenjuje da li je takvom ponašanju bio izložen: nikad, jednom, dva puta ili tri i više puta. Skala spolnog zlostavljanja različita je za ženske odnosno za muške ispitanike. Skalu čine čestice vezane uz spolno zlostavljanje od strane oca (13 čestica za žene, 12 za muškarce), od strane majke (12 čestica za žene i 11 za muškarce) i od strane drugih odraslih osoba (13 čestica za žene, 12 čestica za muškarce). Čestice se odnose na sljedeća ponašanja: izlaganje djeteta spolnom odnosu odraslih, poljubac u usta, pokazivanje pornografskog materijala, masturbiranje pred djetetom, diranje po tijelu, diranje po spolovilu, navođenje djeteta da dira odraslog po spolovilu, stavljanje usta na spolovilo djeteta, navođenje djeteta da ljubi odraslog po spolovilu, spolni odnos s djetetom, stavljanje prsta u vaginu ili anus djeteta, navođenje dječaka da stavi penis u vaginu ili anus odraslog, diranje po grudima i stavljanje usta na grudi.

Kako bi se stekao uvid u neke okolnosti i osobitosti spolnog zlostavljanja na kraju skale nalazi se određeni broj pitanja koja ispunjavaju samo oni sudionici koji su doživjeli neki oblik spolnog zlostavljanja do četrnaeste godine života.

Prije početka istraživanja autori istraživanja su ispitanicima objasnili svrhu planiranog istraživanja, te su dali podaci o upitniku koji će biti primijenjen. Ispitanici su upoznati sa mogućnošću da mogu odbiti sudjelovanje u istraživanju ako to žele odnosno da u svakom trenutku mogu odustati od sudjelovanja u istraživanju. Istraživanje je provedeno na način da su istovremeno svi učenici u jednom razredu popunjavali upitnik u vrijeme održavanja nastave. Učenici koji su odbili sudjelovati u istraživanju svojim prisustvom nisu ometali provedbu istraživanja. Maksimalan broj učenika u razredima je razmješten na način da je većina učenika sjedila sama u klupi. Između onih učenika koji su sjedili zajedno u klupi su stavljene pregrade kako bi se osigurala što veća privatnost i tajnost odgovora. Za vrijeme same primjene upitnika u učionici je bio prisutan samo ispitivač koji se nije kretao razredom. Na pitanja učenika za vrijeme popunjavanja upitnika ispitivač je odgovarao na način da je došao do učenika. Nakon provedenog istraživanja ispitanicima je omogućeno da razgovaraju sa stručnim osobama zaposlenim u školama koje su bile pripremljene za mogući veći broj upita djece, te za pružanje pomoći ispitanicima koji je zatraže u periodu nakon istraživanja. Osim toga, ispitanici su informirani na koji način mogu dobiti dodatne informacije i psihološku pomoć.

Dobiveni podaci su prezentirani u postocima i frekvencijama. Za testiranje značajnosti razlika korišten je χ^2 test. Statističke hipoteze testirane su na nivou signifikantnosti od 5% tj. razlika je smatrana značajnom ako je $P < 0.05$. Obrada prikupljenih podataka izvršena je pomoću SPSS statističkog paketa za obradu podataka, verzija 10.0 (SPSS Inc. Chicago, IL, USA).

Rezultati

Pregledom rezultata koji se odnose na spolno zlostavljanje ispitanika utvrđeno je da niti

jedan sudionik istraživanja nije bio izložen spolnom zlostavljanju od strane oca i majke. Zbog toga su u Tabeli 1. navedeni podaci ukupno 426 ispitanika koji se odnose na spolno zlostavljanje od strane drugih osoba.

Iz navedenih podataka u Tabeli 1 vidljivo je da su mladići bili češće izloženi nekom obliku spolnog zlostavljanja od strane drugih osoba do svoje četrnaeste godine u odnosu na djevojke. Poljubac u usta, diranje po raznim dijelovima tijela na neugodan način, diranje po grudima, stavljanje usta ili jezika na grudi, izloženost masturbiranju, diranje po vagini i pokazivanje pornografskog materijala su najčešći oblici spolnog zlostavljanja kojima su djevojke bile izložene od strane drugih osoba. Oralne oblike spolnog zlostavljanja nije doživjela niti jedna djevojka a penetracijske oblike spolnog zlostavljanja doživjele su tri djevojke do svoje četrnaeste godine života.

Pokazivanje pornografskog materijala je najčešći oblik spolnog zlostavljanja kojeg su doživjeli mladići do svoje četrnaeste godine. Po učestalosti slijede poljupci u usta kao oblik zlostavljanja, diranje po raznim dijelovima tijela na neugodan način, te gledanje kako netko masturbira pred njima. Izlaganje spolnom odnosu od strane drugih osoba je najrjeđi oblik spolnog zlostavljanja dječaka.

Ispitanici koji su bili spolno zlostavljani zamoljeni su da popune dodatni dio upitnika koji se odnosio na okolnosti i osobitosti spolnog zlostavljanja. Dobiveni podatci su prikazani u Tabeli 2.

Kada se rezultati promatraju s obzirom na to tko je zlostavljač može se vidjeti da su djevojke najčešće zlostavljane od strane osoba muškog spola. Zlostavljači su najčešće poznanici ili prijatelji, nepoznate osobe i članovi šire obitelji. Mladići su češće, u odnosu na djevojke, bili zlostavljani od strane osoba ženskog spola. Međutim, jedna četvrtina zlostavljanih mladića bila je zlostavljana od strane osoba muškog spola. Mladići su najčešće

Tabela 1 Izloženost spolnom zlostavljanju od strane drugih osoba do 14. godine života učenika trećih razreda svih srednjih škola s područja Zapadnohercegovačke županije s obzirom na spol ispitanika (bez obzira na frekvenciju zlostavljanja) izraženo u postocima (N = 426)

Table 1 Exposure to sexual abuse by other persons under 14 years of age of third grade students of secondary schools from the West Herzegovina Canton with regard to the gender of the respondents (regardless to the frequency of maltreatment), expressed in percentages (N = 426)

Oblik spolnog zlostavljanja/Type of sexual abuse	Djevojke/ Girls n (%)	Mladići/ Boys n (%)	Razlike između mladića i djevojaka	
			χ^2	P
1. Netko je imao spolni odnos pred vama/Someone has had sexual intercourse in front of you	1 (0,4)	1 (0,6)	0,112	0,738
2. Netko vas je poljubio u usta/Someone kissed you in the mouth	17 (6,5)	21 (12,7)	4,892	0,180
3. Netko vam je pokazivao pornografski materijal/Someone showed you pornographic material	7 (2,7)	29 (17,7)	32,338	0,000
4. Netko je masturbirao pred vama/Someone masturbated in front of you	8 (3,1)	6 (3,6)	5,446	0,142
5. Netko vas je dirao/dirala po raznim dijelovima tijela na neugodan način/Someneone touched different parts of your body in an unpleasant way	12 (4,6)	9 (5,5)	3,064	0,382
6. Netko vas je dirao/dirala po vagini/penisu/Someone has touched yours vagina/penis	7 (2,7)	10 (6,1)	10,226	0,017
7. Naveo vas je da ga dirate po penisu/vagini/grudima/Someone forced you to touch his/her penis/vagina/breast	3 (1,1)	6 (3,6)	9,417	0,024
8. Netko vam je stavio svoja usta/jezik na vašu vaginu/penis/Someneone put his/her mouth/tounge on your vagina/penis	0 (0)	5 (3)	8,083	0,044
9. Netko vas je naveo da ljubite njegov penis/vaginu/Someone forced you to kiss his/her penis/vagina	0 (0)	2 (1,2)	3,230	0,199
10. Stavio vam je svoj penis u vaginu/anus (imao spolni odnos s vama)/Someone has put his penis into your vagina/anus (had an intercourse with you)	3 (1,1)	2 (1,2)	0,850	0,838
11. Netko vam je stavio prst u vaginu/anus/Someone fingered you – vagina/anus	2 (0,8)	2 (1,2)	1,642	0,440
12. Netko vas je naveo da stavite svoj penis u njenu vaginu ili njegov anus (samo muški ispitanici N=164)/Someone made you put your penis to her vagina or his anus (only male respondents)	-	4 (2,4)	-	-
13. Netko vas je dirao po grudima (samo ženski ispitanici N=262)/Someone touched your breasts (only female respondents)	10 (3,8)	-	-	-
14. Netko vam je stavio usta ili jezik na grudi (samo ženski ispitanici N=262)/Someone put his/her mouth/tounge on your breasts (only female respondents)	8 (3,1)	-	-	-
Postotak ispitanika koji je doživio neki oblik spolnog zlostavljanja/Respondants who have gone through some form of sexual abuse in percentage	34 (13,2)	40 (24,2)	-	-

Tabela 2 Okolnosti i osobitosti spolnog zlostavljanja do 14. godine života učenika trećih razreda svojih srednjih škola s područja Zapadnohercegovačke županije s obzirom na spol ispitanika (N=426)**Table 2** Circumstances and characteristics of sexual abuse under 14 years of age of third grade students of secondary schools from the West Herzegovina Canton with regard to the gender or respondent (N=426)

Obilježja spolnog zlostavljanja/ Characteristics of sexual abuse	Djevojke/Girls		Mladići/Boys		Razlike između mladića i djevojaka	
	Ne/No n (%)	Da/Yes n (%)	Ne/No n (%)	Da/Yes n (%)	χ^2	P
Zlostavljač*/Abuser						
Osoba muškog spola/Male	8 (28,6)	20 (71,4)	20 (76,9)	6 (23,1)	12,625	0,000
Osoba ženskog spola/Female	26 (96,3)	1 (3,7)	13 (50)	13 (50)	14,605	0,000
Član uže obitelji (brat, očuh...)/ Family member (brother, stepfather...)	26 (96,3)	1 (3,7)	26 (100)	-	0,981	0,322
Član šire obitelji (djed, baka, ujak, drugi rođaci...)/Wider family member (grandparents, uncle, other relatives)	23 (85,2)	4 (14,8)	23 (88,5)	3 (11,5)	-	-
Poznanik ili prijatelj/Friend or acquaintance	16 (59,3)	11 (40,7)	14 (53,8)	12 (46,2)	0,158	0,691
Nepoznata osoba/Unknown person	21 (77,8)	6 (22,2)	22 (84,6)	4 (15,4)	0,405	0,525
Osobe sa kojima su razgovarali ili od kojih su tražili pomoć*/Persons you talked to or asked them for help*						
Otac/Father	17 (89,5)	2 (10,5)	19 (100)	0 (0)	2,111	0,146
Majka/Mother	11 (57,9)	8 (42,1)	18 (94,7)	1 (5,3)	7,134	0,008
Rođak/rođakinja/Relative	18 (94,7)	1 (5,3)	19 (100)	0 (0)	1,027	0,311
Prijatelj/prijateljica/Friend	8 (42,1)	11 (57,9)	5 (26,3)	14 (73,7)	1,052	0,305
Nastavnik/nastavnica/Teacher	18 (94,7)	1 (5,3)	18 (94,7)	1 (5,3)	0,000	1,000
Liječnik/Doctor	19 (100)	0 (0)	18 (94,7)	1 (5,3)	1,027	0,311
Psiholog/Psychologist	18 (94,7)	1 (5,3)	18 (94,7)	1 (5,3)	0,000	1,000
Netko drugi/Someone else	16 (84,2)	3 (15,8)	13 (68,4)	6 (31,6)	1,310	0,252
Razlozi zbog kojih nisu razgovarali s nekim o zlostavljanju*/Reasons why they didn't talk to someone about the abuse						
Nisu znali sa kime bi razgovarali/ Didn't know whom to talk	19 (79,2)	5 (20,8)	15 (78,9)	4 (21,1)	0,000	0,986
Činilo im se da im nitko ne bi vjerovao/It seemed no one would trust them	22 (91,7)	2 (8,3)	17 (89,5)	2 (10,5)	0,060	0,806
Nisu mislili da im je potrebno/ Didn't think it was necessary	14 (58,3)	10 (41,7)	10 (52,6)	9 (47,4)	0,140	0,708
Bilo ih je strah/They were afraid	18 (75)	6 (25)	17 (89,5)	2 (10,5)	1,467	0,226
Netko im je prijetio/Someone threatened them	24 (100)	0 (0)	19 (100)	0 (0)	-	-
Bilo ih je sram/They were ashame	12 (50)	12 (50)	11 (57,9)	8 (42,1)	0,66	0,606

Nastavak Tabele 2/ Table 2 continued

Jeste li bili svjesni što vam se događa u vrijeme dok je trajalo zlostavljanje/Were you aware of what was happening to you at the time abuse took place?	Djevojke/Girls n (%)	Mladići/Boys n (%)	χ^2	P
Da/Yes	19 (59,4)	14 (53,8)	24,969	0,000
Ne/No	5 (15,6)	4 (15,4)		
Nisam siguran/I am not sure	8 (25,0)	8 (30,8)		
Dob zlostavljanja/The age abuse took place in				
0 – 5 godina /0-5 years	1 (4)	1 (3,6)	0,338	0,845
6 – 10 godina/6-10 years	4 (16)	3 (10,7)		
11 – 14 godina/11-14 years	20 (80)	24 (85,7)		
Da li su razgovarali sa nekim o zlostavljanju ili zatražili pomoć/Did you talk to someone about the abuse or did you seek for help?				
Da/Yes	12 (40)	6 (23,1)	1,829	0,176
Ne/No	18 (60)	20 (76,9)		
Mislite li da vam je sada u vašoj odrasloj dobi potrebna stručna pomoć?/Do you think that now in adulthood you need professional help?				
Da/Yes	10 (30,3)	1 (3,8)	24,969	0,000
Ne/No	9 (27,3)	24 (92,3)		
Ne znam/I don't know	14 (42,4)	1 (3,8)		

*Na pitanje je bilo moguće zaokružiti više odgovora./Multiple answers were possible solutions to these questions.

bili zlostavljani od strane poznanika ili prijatelja, nepoznatih osoba i članova šire obitelji. Niti jedan mladić nije bio izložen spolnom zlostavljanju od strane članova uže obitelji.

Najveći rizik za izloženost spolnom zlostavljanju za djevojke i mladiće je starosna dob između 11 i 14 godina dok je najmanja učestalost spolnog zlostavljanja bila kada su bili u dobi do pete godine života. Više od polovine zlostavljanih djevojaka i mladića je u trenutku zlostavljanja bilo svjesno da su izloženi spolnom zlostavljanju. Međutim, značajan broj zlostavljanih mladića i djevojaka su naveli da u trenutku zlostavljanja nisu bili svjesni da su žrtve spolnog zlostavljanja.

Mali postotak ispitanika muškog spola je razgovarao sa nekim o spolnom zlostavljanju ili tražio pomoć. Mladići se najčešće povjeravaju prijatelju/prijateljici ili rjeđe nekoj drugoj osobi koja nije bila navedena u upitniku. Majci, nastavniku ili nastavnici, liječniku ili psihologu povjerava se vrlo mali broj

ispitanika muškog spola. Niti jedan mladić nije se obratio ili zatražio pomoć od strane rođaka ili oca. Djevojke se češće od mladića povjeravaju nekome ili traže pomoć. Isto kao i mladići i djevojke se najčešće povjeravaju prijatelju/prijateljici ali za razliku od mladića veliki broj djevojaka za pomoć se obraća majci ili ocu. Liječniku se nije povjerila niti jedna spolno zlostavljana djevojka.

Stid i strah su najčešći razlozi zbog kojih mladići i djevojke ne traže pomoć ili izbjegavaju povjeriti se nekome. Međutim, određeni broj ispitanika oba spola nije niti znalo kome bi se obratilo za pomoć ili kome bi se povjerilo. Gotovo polovina ispitanika oba spola navode da su smatrali da nije niti bilo potrebe da se nekome povjeravaju.

Diskusija

Na temelju rezultata našeg istraživanja utvrđeno je da su mladići češće bili izloženi spol-

nom zlostavljanju do svoje četrnaeste godine u odnosu na djevojke. Dobiveni rezultati su u suprotnosti sa rezultatima većine dosadašnjih istraživanja koja su se bavila utvrđivanjem učestalosti spolnog zlostavljanja (2, 7-9, 13, 19, 21) a u kojima je utvrđeno da su djevojke češće izložene spolnom zlostavljanju nego mladići. Slični rezultati našima dobiveni su u istraživanjima (22-23) provedenim na studentima (ali ne i studenticama) u kojima je utvrđeno da je između 25% i 29% mladića bilo spolno zlostavljano u djetinjstvu. Rezultati retrospektivnih istraživanja (7-8) također pokazuju da su dječaci puno češće spolno zlostavljani nego što se to može zaključiti prema broju prijavljenih slučajeva.

Moguće objašnjenje veće prevalencije spolnog zlostavljanja mladića s obzirom na rezultate drugih istraživanja možda se može objasniti metodom istraživanja. Ovo istraživanje je bilo u potpunosti anonimno, a neki autori (22) navode da su anonimna pitanja puno bolja za istraživanje spolnog zlostavljanja kod muškaraca jer su oni manje spremni priznati neželjena spolna iskustva u prisutnosti drugih osoba ili u slučaju kada se može utvrditi njihov identitet. Osim toga, neki istraživači vjeruju da je stvarni broj zlostavljanih dječaka puno veći, te da je spolno zlostavljanje dječaka potcijenjeno zbog socioloških, kulturoloških i odgojnih razloga (7-8). Smatra se da je viktimizacija muške djece manje registrirana djelomice zbog očekivanja društva da su žrtve uglavnom ženskog spola, a da su zlostavljači uglavnom muškarci. Štoviše, sam dječak možda neće definirati ponašanje kao spolno zlostavljanje, već kao spolno iskustvo osobito ako je uključena ženska osoba. Također, on će možda biti manje spreman otvoriti se nego žrtva ženskog spola jer se dječake od malena uči da se muškarci ne žale i ne razgovaraju o problemima kao žene. Ova šutljivost se povećava ako je zlostavljač muškarac, jer on tada mora zaobići dva tabua – to što je bio objekt spolnog kontakta s

odraslom osobom, i to što je ta odrasla osoba bila istog spola. Konačno, muškoj žrtvi neće se tako spremno vjerovati kao ženskoj (7).

Relativno niža prevalencija spolnog zlostavljanja djevojaka u djetinjstvu od očekivane s obzirom na podatke iz literature može biti posljedica toga da mlade žene još uvijek nemaju dovoljnu distancu od događaja u djetinjstvu da bi se osjećale ugodno govoreći o tim događajima (6, 12, 24) ili može biti rezultat porasta javne svijesti (8, 25). Međutim, treba razmotriti i rezultate istraživanja o utjecaju traume na pamćenje koji sugeriraju da prevalencija zlostavljanja bazirana na samoprocjenama može utjecati na niže prevalencije od stvarnih. Nakon određenog vremena značajan broj individua koje su bile spolno zlostavljane u djetinjstvu može odgovoriti negativno na postavljeno pitanje zbog toga jer se ne sjećaju zlostavljanja (26). Niže stope prevalencije spolnog zlostavljanja žena utvrđene su u posljednjem desetljeću u SAD-u, Australiji i drugim zapadnim zemljama što može ukazivati i na moguće smanjenje spolnog zlostavljanja u općoj populaciji (12, 24-25).

Oralnom, analnom i vaginalnom spolnom zlostavljanju (ako se u analizi ne razmatraju poljupci u usta) u djetinjstvu bilo je izloženo do 6% ispitanika što je u skladu sa rezultatima istraživanja Finkelhora (27) i Collingsa (23). Utvrđena učestalost ovih oblika zlostavljanja značajno je manja u odnosu na rezultate većine drugih istraživanja. Finkelhor (6) je sumirao rezultate 19 retrospektivnih istraživanja i utvrdio je da je oko 20% do 29% slučajeva spolnog zlostavljanja djece uključivalo penetraciju ili oralno-genitalni kontakt. Nešto veća učestalost kontaktnih oblika spolnog zlostavljanja utvrđena je u nekliničkim istraživanjima u kojima je od 20% do 49% ispitanika doživjelo oralnu, analnu ili vaginalnu penetraciju ili pokušaj takvog zlostavljanja (5, 27).

Ono što je svakako potrebno izdvojiti je podatak da je pokazivanje odnosno izlaganje

pornografskom materijalu najčešći oblik spolnog zlostavljanja kojeg su doživjeli mladići do svoje četrnaeste godine (18% ispitanika). Istraživanje koje se također bavilo opsežnijom i detaljnijom analizom spolnog zlostavljanja je istraživanje Fabijanić i suradnika (28). Utvrdili su da je 6% ispitanika bilo izloženo ovom obliku spolnog zlostavljanja. Moguće objašnjenje dobivenih rezultata može se potražiti analizirajući pouzdanost skale spolnog zlostavljanja za muške ispitanike. Navedena tvrdnja za procjenu ovog oblika zlostavljanja imala je najnižu diskriminativnu valjanost u odnosu na ostale čestice na skali na temelju čega se može pretpostaviti da je veći broj sudionika istraživanja bio izložen ovom obliku zlostavljanja a da nije doživio druge oblike spolnog zlostavljanja. Osim toga, moguće je da neki ispitanici nisu dobro pročitali uputu u kojoj je navedeno da se prisjete jesu li im to pokazivale osobe starije barem 5 godina od njih ili njihovi vršnjaci. Također, neki mladići su mogli dolazili u kontakt s pornografskim materijalom jer im je on bio dostupan i zanimljiv. Prema tome, može se pretpostaviti da upoznavanje sa pornografskim materijalom nužno ne upućuje na spolno zlostavljanje i ne povećava vjerojatnost da će dječaci doživjeti i druge oblike spolnog zlostavljanja.

Dobiveni rezultati pokazuju da su počinitelji spolnog zlostavljanja najčešće osobe muškog spola što je u skladu sa rezultatima dosadašnjih istraživanja (2, 6-7, 9, 14) u kojima je utvrđeno da su u 92% - 99% slučajeva zlostavljanja djevojčica zlostavljači osobe muškog spola. Podaci su isti bez obzira da li se radi o istraživanjima koja su provedena na kliničkim ili nekliničkim uzorcima ispitanika (2). Međutim, osim što zlostavljaju djevojčice, osobe muškog spola zlostavljaju i dječake, pa je tako oko 20% spolno zlostavljanih ispitanika u ovom istraživanju navelo da je zlostavljač bio osoba muškog spola. Jedna od teorija koja pokušava objasniti zašto su muškarci češće zlostavljači u odnosu na žene je

teorija socijalizacije spolnih uloga. Muškarce se odmalena uči da se emocije ne smiju pokazivati. Agresivno ponašanje od strane muškaraca je prihvaćeno. Naučeni su povezivati spolne zahtjeve i agresivnost sa maskulinošću. Zbog toga, muškarci koji su bili spolno zlostavljani u djetinjstvu svoje psihološke poteškoće izražavaju kroz spolnost ili kroz nasilje u spolnosti. Za razliku od muškaraca, žene se od djetinjstva ohrabruju da probleme rješavaju razgovorom, da svoje emocije dijele sa drugima i da se na taj način oslobađaju negativnih emocija i frustracija (7).

Kada se govori o spolnom zlostavljanju dječaka (prema podacima iz literature) veća je vjerojatnost da je zlostavljač žena nego kada se govori o spolnom zlostavljanju djevojčica (2, 6). Kao što se i očekivalo, 50% spolno zlostavljanih mladića u provedenom istraživanju bilo je spolno zlostavljano od strane žena, što je značajno više u usporedbi sa rezultatima istraživanja koje su proveli Margolin (14) i Goldman (7) u kojima se navodi da 5% do 15% spolnog zlostavljanja počine žene. Međutim, isti autori navode da se u posljednje vrijeme taj postotak povećava i do 40% u nekim istraživanjima. Zloupotreba od strane žena se manje prijavljuje i nije dovoljno prepoznata od strane javnosti (15) stoga neki autori smatraju da su žene u jednakom postotku zlostavljači kao i muškarci (6).

Analizom podataka koji se odnose na identitet zlostavljača, bez obzira da li se radi o djevojkama ili mladićima, utvrđeno je da su počinitelji najčešće poznanici ili prijatelji ispitanika, te nešto rjeđe nepoznate osobe i osobe koje su rodbinski povezane sa žrtvom. Dobiveni rezultati su u skladu sa rezultatima drugih istraživanja (2, 6, 11, 16, 26, 29-32) u kojima se navodi da su počinitelji spolnog zlostavljanja najčešće individue poznate djetetu odnosno osobe koje su prisutne u djetetovoj neposrednoj okolini a samo 10% do 30% zlostavljanja počine osobe nepoznate djetetu.

U skladu sa očekivanjima temeljenima na podacima iz literature (6, 26, 32) ¼ slučajeva spolnog zlostavljanja počinjena je od osoba koje su bile na neki način rodbinski povezane sa žrtvom zlostavljanja. U oko 15% slučajeva zlostavljači su bili članovi šire obitelji odnosno daljnji rođaci koji su dobro poznati i žrtvi i roditeljima žrtve, a rijetko ili gotovo nikada u slučaju mladića otac ili nebiološki otac što je u skladu sa rezultatima istraživanja Romans-a i suradnika (16). Margolin (33, 34) također navodi da su zlostavljači često članovi šire obitelji, kao što su ujaci, stričevi, djedovi ili nebiološki djedovi koji dolaze u posjet obitelji ili na neki drugi način dolaze u kontakt sa djecom, a određeni broj njih i živi u istom kućanstvu.

Međutim, za razliku od rezultata dosadašnjih istraživanja u kojima se pokazalo da u ne-kliničkim uzorcima zlostavljanje od strane roditelja, odnosno poočima i pomajki, čini od 6% do 16% svih slučajeva spolnog zlostavljanja (6, 26, 32) u provedenom istraživanju je utvrđeno da je samo 4% spolno zlostavljanih djevojaka u djetinjstvu bilo spolno zlostavljano od osoba koje su bile članovi uže obitelji. Nedostatak ovog upitnika je što ne daje detaljnije informacije tko je od članova uže obitelji zlostavljač. Russell (5) navodi, na temelju rezultata svojeg istraživanja, da 17% žena koje su u djetinjstvu imale nebiološkog oca je bilo spolno zlostavljano, a samo 2% žena je bilo zlostavljano od strane biološkog oca. Osim toga, djevojke koje žive sa očuhom su pod većim rizikom da budu zlostavljane i od strane drugih osoba. U ovom istraživanju niti jedna djevojka nije živjela sa očuhom tako da to može biti jedan od razloga zbog čega je relativno mali broj djevojaka, u odnosu na podatke iz literature, bio spolno zlostavljan od članova uže obitelji. Za razliku od spolno zlostavljanih djevojaka, niti jedan spolno zlostavljan mladić nije izjavio da je bio zlostavljan od strane članova uže obitelji, što nas ne iznenađuje jer je poznato da su

dječaci pod većim rizikom da budu zlostavljani od strane nepoznatih osoba ili od strane poznanika i prijatelja nego od strane članova uže obitelji (2, 6, 26, 35).

Iz podataka koji se odnose na kronološku dob djeteta u trenutku kada su bili spolno zlostavljani može se zaključiti da rizik za spolno zlostavljanje raste sa dobi. Najmanji broj spolno zlostavljanih ispitanika bio je spolno zlostavljan do pete godine života, a u periodu od šeste do desete godine bilo je spolno zlostavljano 10% spolno zlostavljanih mladića i 16% spolno zlostavljanih djevojaka. Sličan trend porasta rizika proporcionalno sa dobi navode i Briere i suradnici (26) prikazujući podatke iz 1996. godine iz kojih je vidljivo da je oko 10% žrtava spolnog zlostavljanja zlostavljano u dobi od 0 do 3 godine. Između 4. i 7. godine postotak se utrostručuje. U dobi od 8 do 11 godina spolno zlostavljano je 26% djece, a od dvanaeste godine nadalje bilo je spolno zlostavljano 36% djece. I rezultati ovog istraživanja pokazuju da je najveći broj spolno zlostavljanih ispitanika (oko 80%) bio spolno zlostavljan u periodu prije puberteta i u pubertetu odnosno u dobi od jedanaeste do četrnaeste godine. Dobiveni rezultati su u skladu sa rezultatima dosadašnjih istraživanja (2, 29, 36). Osim što su djeca u tom periodu života najčešće žrtve spolnog zlostavljanja oni u predpubertetskoj i pubertetskoj dobi i najčešće prijavljuju spolno zlostavljanje jer su u toj dobi dovoljno hrabri da otkriju da su bili žrtve zlostavljanja (32). Prema podacima iz literature rizik za djevojčice počinje u ranijoj dobi nego za dječake i duže traje (8), a u usporedbi sa djevojčicama dječaci su obično zlostavljani u nešto starijoj dobi (26, 32). U ovom istraživanju se nisu pokazale značajne razlike između dječaka i djevojčica s obzirom na dob kada su zlostavljani a upitnik ne daje informacije o trajanju zlostavljanja. Može se pretpostaviti da je zlostavljanje djece mlađe od šest godina u većini slučajeva potcijenjeno odnosno neregistrirano. Mala djeca rijetko

samostalno progovaraju o zlostavljanju, a u odrasloj dobi se možda više i ne sjećaju tog događaja (6). Slučajevi spolnog zlostavljanja starije djece najviše se prijavljuju jer tek u pubertetu i adolescenciji dijete razvija neovisnost i hrabrost da se otvori i da progovori o zlostavljanju. Stoga veća pojavnost prijave starije djece ne mora biti dokaz koji govori u prilog da su djeca u starijoj dobi ranjivija i podložnija da budu žrtve. Neki autori (32) smatraju da se zapravo tipična žrtva spolnog zlostavljanja ne može opisati u terminima dobi.

Istraživanja provedena u SAD-u i Švedskoj, koja su se bavila istraživanjem prevalencije spolnog zlostavljanja, pokazuju da je manje od polovine spolno zlostavljanih osoba razgovaralo s nekom osobom o zlostavljanju ili prijavilo zlostavljanje (26-27). I rezultati ovog istraživanja su u skladu sa navodima ovih autora. Prema odgovorima ispitanika može se vidjeti da je samo 40% spolno zlostavljanih djevojaka i 23% spolno zlostavljanih mladića razgovaralo s nekim o zlostavljanju. Prema tome, velika većina ispitanika nije nikada nikome do trenutka istraživanja rekla da je bila žrtva spolnog zlostavljanja. I iz literature je poznato da veliki postotak žrtava zlostavljanja otkriva da je bio zlostavljan tek kasnije u životu tijekom sudjelovanja u nekom istraživanju ili u situacijama kada zatraže tretman zbog psiholoških poteškoća koje su najčešće posljedice zlostavljanja (26-27). Finkelhor i suradnici (27) su ispitivali kada i u kojem postotku žrtve zlostavljanja otkrivaju zlostavljanje. Rezultati istraživanja su pokazali da je 40% osoba otkrilo ili razgovaralo sa nekim o zlostavljanju odmah nakon što se zlostavljanje dogodilo, 24% žena i 14% muškaraca otkrilo je zlostavljanje kasnije, a 33% žena i 42% muškaraca nikada nikome nisu rekli da su bili zlostavljeni do trenutka kada su sudjelovali u istraživanju. Čak i kada progovore o zlostavljanju, samo 6-12% žrtava zlostavljanje prijavi policiji.

Na temelju podataka iz literature (2) očekivalo se da će članovi obitelji biti osobe kojima se žrtve spolnog zlostavljanja najčešće obraćaju za pomoć. Međutim, suprotno očekivanjima pokazalo se da spolno zlostavljani mladići i djevojke koji odluče progovoriti o zlostavljanju ili zatražiti pomoć najčešće razgovaraju sa prijateljima ili od njih traže pomoć. Spolno zlostavljane djevojke se često obraćaju i majci ili rjeđe ocu. Zanimljivo je da je vrlo mali postotak spolno zlostavljanih mladića o zlostavljanju razgovarao sa majkom, a niti jedan nije razgovarao s ocem. Kada se razmatraju podaci koji se odnose na stručne osobe odnosno liječnike ili psihologe, uočava se da se vrlo mali postotak spolno zlostavljanih ispitanika (oko 5%) obraća njima za pomoć. Slične rezultate navodi i Svedin (2). Samo 9% spolno zlostavljanih mladih osoba izjavljuje da je o zlostavljanju razgovaralo sa stručnim osobama o tome što se dogodilo. I istraživanja provedena u Australiji pokazuju da liječnici imaju jako malo saznanja o iskustvu spolnog zlostavljanja svojih pacijenata (7).

Razlozi zbog kojih većina žrtava spolnog zlostavljanja u ovom istraživanju nije ni sa kim razgovarala o zlostavljanju su očekivani i navodi ih većina žrtava zlostavljanja a to su: mišljenje da im nije bilo potrebno da sa nekim o tome razgovaraju, neznanje kome da se obrate za pomoć, stid i strah. Isti ili slični razlozi neprijavlivanja zlostavljanja ili zlostavljača utvrđeni su i u dosadašnjim istraživanjima (7, 26, 32, 35) a to su: strah od zlostavljača; emotivna povezanost sa zlostavljačem; strah od raspada obitelji; strah žrtve da će biti odbačena od članova obitelji ili prijatelja; strah od mogućih posljedica prijavljivanja; neugoda; strah da neće biti ozbiljno shvaćeni ili da im se neće vjerovati; žrtva nije sigurna da li treba o tome govoriti ili ne; nedostatak dokaza o zlostavljanju; neinformiranost o osobama ili službama koje mogu pružiti pomoć, te strah od stigmatiziranosti.

Buljan – Flander i Kocijan – Hercigonja (32) navode da i kada se djecu direktno pita da li su bili spolno zlostavljani oni to često negiraju. Razlozi negiranja povezani su sa strahom jer se djeca boje mogućeg ishoda priznanja odnosno da će im biti žao što su uopće sa nekim razgovarali o tom traumatskom iskustvu. Jedan od mogućih razloga zbog čega se ispitanici rijetko nekome povjeravaju ili sa nekim razgovaraju o zlostavljanju u periodu adolescencije ili kasnije u odrasloj dobi može biti taj da zlostavljane osobe ne povezuju svoje psihološke ili psihijatrijske probleme sa iskustvom spolnog zlostavljanja. Wurr i Partridge (37) navode da samo 16% osoba koje su bile spolno zlostavljane u djetinjstvu povezuju svoje psihološke poteškoće sa zlostavljanjem i traže pomoć stručnih osoba. Mnogo puta zlostavljanje bude otkriveno slučajno ili nenamjerno. Naprimjer, ponekad se dijete povjeri prijatelju bez namjere da se zlostavljanje službeno prijavi. Upravo iz ovih razloga opravdano je pretpostaviti da su “tamne brojke” zlostavljanja djece mnogo veće. Goldman (7) smatra da prijavljeni slučajevi spolnog zlostavljanja ne daju pravu sliku problema već predstavljaju samo frakciju pravog broja zlostavljanja. Samo najteži slučajevi spolnog zlostavljanja prijavljuju se autoritetima, stručnim osobama i socijalnim službama.

Na kraju je potrebno razmotriti i metodološka ograničenja koja su mogla utjecati na prethodno navedene rezultate i validnost istraživanja. Podaci traženi u upitniku su vrlo intimne prirode i prisiljavaju sudionike da se prisjete neugodnih iskustava iz djetinjstva, uz koja se mogu vezati osjećaji srama, krivnje i tuge pa je moguće da su zbog toga neki sudionici istraživanja bili neiskreni i davali odgovore koji nisu odgovarali stvarnim iskustvima iz djetinjstva.

Retrospektivna istraživanja imaju svoja ograničenja. Retrospektivno prisjećanje može utjecati na djetetovu percepciju događaja i

odnosa u djetinjstvu pa neki ispitanici mogu zaboraviti ili se ne dosjetiti u vrijeme odgovaranja događaja koji su se zbili u prošlosti. Moguće je da su neki ispitanici izvijestili negativnije o iskustvima iz djetinjstva zbog trenutnih psiholoških poteškoća kao što je naprimjer depresivnost te da zbog toga imaju iskrivljenu percepciju roditeljskog ponašanja (20). Drugo ograničenje retrospektivnih istraživanja je činjenica da se od ispitanika tražilo da procjene izloženost zlostavljanju do svoje četrnaeste godine. Utjecaj događaja koji su slijedili nakon te dobi (i mogućnost da su ti događaji pogoršali ili umanjili iskustvo ranijih događaja) u ovom istraživanju nije uzeta u obzir. Buduća istraživanja bi trebala uzeti u obzir utjecaj različitih traumatskih iskustava koja se javljaju u svakoj razvojnoj fazi od ranog djetinjstva do odrasle dobi. Još jedno od ograničenja ili nedostataka retrospektivnih istraživanja, prema Finkelhor-u (6), temelji se na tvrdnjama većine istraživača koji upozoravaju da su prevalencije bazirane na retrospektivnom istraživanju odraslih gotovo uvijek umanjene ili potcijenjene. Postoje dokazi koji pokazuju da jedno od tri incidenta spolnog zlostavljanja djece nije upamćeno u odrasloj dobi. Što je dijete bilo mlađe u vrijeme zlostavljanja i u bliskijem odnosu sa zlostavljačem vjerojatnije je da neće upamtiti zlostavljanje (22).

Svakako treba kazati da naš uzorak ne reprezentira opću populaciju što ograničava i generalizacije dobivenih podataka. Ipak možemo zaključiti da složenost spolnog zlostavljanja i veliki broj neotkrivenih slučajeva jasno upućuju na potrebu stvaranja i unapređivanja preventivnih i zaštitnih programa. Ovakva istraživanja mogu voditi razvoju intervencija koje su fokusirane i efektivne. Pri tome posebnu pozornost treba posvetiti koordinaciji između stručnjaka različitih profila radi pružanja cjelovite, specifičnim potrebama određene pomoći, ponajprije djeci – žrtvama spolnog zlostavljanja te njihovim obiteljima.

Na osnovu rezultata istraživanja a u cilju unapređivanja pružanja pomoći djeci i odraslima, žrtvama spolnog zlostavljanja u djetinjstvu, te povećanju broja otkrivenih slučajeva i prevenciji bilo bi potrebno provesti retrospektivo istraživanje na velikom uzorku ispitanika te ponuditi psihološku pomoć u prorađivanju traumatskog iskustva osobama koje još uvijek pate od posljedica spolnog zlostavljanja u djetinjstvu. Također bi trebalo osigurati edukaciju stručnjaka u području otkrivanja i zaštite spolno zlostavljane djece koja će im omogućiti bolje prepoznavanje i pružanje adekvatne pomoći žrtvama zlostavljanja. Zdravstveni radnici bi trebali biti svjesniji i osjetljiviji na mogućnost da su njihovi pacijenti bili izloženi spolnom zlostavljanju.

Zaključak

Dobiveni rezultati pokazali su da niti jedan sudionik našeg istraživanja nije bio izložen spolnom zlostavljanju od strane oca i majke. Mladići su češće bili izloženi spolnom zlostavljanju u odnosu na djevojke do svoje četrnaeste godine od strane drugih osoba. I djevojke i mladići su najčešće bili izloženi seksualnim aktivnostima bez kontakta, te seksualnim aktivnostima iznad ili ispod odjeće. Seksualne aktivnosti uz penetraciju prstom ili objektom, oralni seks i penetracija peni-

som su najmanje zastupljeni oblici spolnog zlostavljanja. Zlostavljači su najčešće osobe suprotnog spola, poznanici ili prijatelji, nepoznate osobe i članovi šire obitelji. Najveći rizik za izloženost spolnom zlostavljanju za djevojke i mladiće je starosna dob između 11 i 14 godina. Djevojke se češće od mladića povjeravaju nekome ili traže pomoć. Prijatelji su osobe kojima mladići i djevojke najčešće povjeravaju svoja traumatska iskustva. Potrebno je naglasiti da žrtve zlostavljanja vrlo rijetko ili nikako ne razgovaraju sa stručnim osobama o iskustvu zlostavljanja.

Zahvala Autori se zahvaljuju Ministarstvu prosvjete i sporta Zapadnohercegovačke županije i rukovodstvu škola u kojima je provedeno istraživanje na razumijevanju i podršci, te ispitanicima na sudjelovanju u istraživanju.

Acknowledgement Authors are thankful to Ministry of Education and Sport of West Herzegovinian County, to authorities of schools where research has been conducted for understanding and support, and to students for their participation in this research.

Sukob interesa: autori su se izjasnili da nisu u sukobu interesa. Studija nije bila sponzorirana od neke vanjske institucije.

Conflict of Interest: The authors declare that they have no conflict of interest. This study was not sponsored by any external organisation.

Literatura

1. Schecter MD, Roberge L. Sexual exploitation. In: Helfer RE, Kempe C H. eds. Child Abuse and Neglect: the Family in the Community. Cambridge MA: Ballinger, 1976.
2. Svedin KG. Sexual abuse of children - Definitions and incidence, Expert report from the Swedish National Board of Health and Welfare. Sweden: Håkansson Per Arne, 2001.
3. National Center on Child Abuse and Neglect (NCCAN) Child Sexual Abuse – Definitions, Scope, and Effects. Washington, D.C: U.S. Department of Health and Human Services, 2001.
4. Đuderija S, Milosavljević M, Malešić S, Jerković A, Smajić Z. Izvještaj o nasilju nad djecom u Bosni i Hercegovini. Vijeće za djecu Bosne i Hercegovine. 2006;38-42.
5. Russell DE. The prevalence and seriousness of incestuous abuse: stepfather vs. biological fathers. Child Abuse Neglect. 1984 8(1):15-22.

6. Finkelhor D. The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse Neglect*. 1994;18(5):409-17.
7. Goldman JD. Some methodological problems in estimating incidence and prevalence in child sexual abuse research. *J Sex Res*. 2000;37:305-14.
8. Putnam FW. Ten-years research update review: child sexual abuse. (Research Update review). *J Am Academy Child Adolesc Psychiatry*. 2003;3:4203-69.
9. Tyler KA, Cauce AM. Perpetrators of early physical and sexual abuse among home and runaway adolescents. *Child Abuse Neglect*. 2002;26(12):1261-74.
10. Freeman RC, Collier K, Parillo KM. Early life sexual abuse as a risk factor for crack cocaine use in sample of community-recruited women at high risk for illicit drug use. *Am J Drug Alcohol Abuse*. 2002;28(1):109-31.
11. Tang CS. Childhood experience of sexual abuse among Hong Kong Chinese college students. *Child Abuse Neglect*. 2002;26(1):23-7.
12. Dunne MP, Purdie DM, Cook MD, Boyle FM, Najman JM. Is child sexual abuse declining? Evidence of population-based survey of men and women in Australia. *Child Abuse Neglect*. 2003;27(2):141-52.
13. Vranić A, Karlović A, Gabelica D. Incidencija zlostavljanosti u djetinjstvu na uzorku zagrebačkih studenata. *Suvremena psihologija*. 2002;5(1):53-68.
14. Margolin L. Child sexual abuse by nonrelated caregivers. *Child Abuse Neglect*. 1991;15(3):213-21.
15. Rutter M, Taylor E, Hersov L. *Child and adolescent psychology and psychiatry – modern approaches*. Oxford: Blackwell scientific publications; 1994.
16. Romans SE, Martin JL, Anderson JC, O'Shea ML, Mullen PE. The 'anatomy' of female child sexual abuse: who does what to young girls? *Aust N Z J Psychiatry*. 1996;30(3):319-25.
17. Margolin L. Child sexual abuse by uncles: a risk assessment. *Child Abuse Neglect*. 1994;18(3):215-24.
18. Benbenishty R, Zeira A, Astor R A. Children's reports of emotional, physical and sexual maltreatment by educational staff in Israel. *Child Abuse Neglect*. 2002;26 (8):763-82.
19. Karlović A, Gabelica D, Vranić A. Validacija upitnika o zlostavljanju u djetinjstvu i procjena incidencije zlostavljanja u djetinjstvu na uzorku zagrebačkih studenata. XV. Dani Ramira Bujasa, Zagreb, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, 2001.
20. Higgins DJ, McCabe MP. Multiple forms of child abuse and neglect: adult retrospective reports. *Aggress Violent Behav*. 2001;6:547-78.
21. MacMillan HL, Fleming JE, Trocme N, Boyle MH, Wong MY, Racine A, Beardslee WR, Offord DR. Prevalence of child physical and sexual abuse in the community. Results from the Ontario health Supplement. *JAMA*. 1997; 278(2):131-5.
22. Hopper J. *Child Abuse: Statistic, Research, And Resouces*. [serial online] 2003 Jan – Mar [cited 2006-03-12]; Available from URL: [http:// www.jimhopper.com](http://www.jimhopper.com)
23. Collings SJ. The long-term effects of contact and noncontact forms of child sexual abuse in sample of university men. *Child Abuse Neglect*. 1995;19:1-6.
24. Bagley C. Is the prevalence of child sexual abuse decreasing? Evidence from a random sample of 750 young adult women. *Psychol Rep*. 1990; 66(3 Pt 1):1037-8.
25. Jones LM, Finkelhor D, Kopiec K. Why is sexual abuse declining? A survey of state child protection administrators. *Child Abuse Neglect*. 2001;25(9):1139-58.
26. Briere J, Berliner L, Bulkley JA, Jenny C, Reid T. *The APSAC handbook of child maltreatment*. London: Sage Publications, Inc.;1996.
27. Finkelhor D, Hotaling G, Lewis IA, Smith C. Sexual abuse in a national survey of adult men and woman: prevalence, characteristics, and risk factors. *Child Abuse Neglect*. 1990;14(1):19-28.
28. Fabijanić S, Buljan-Flander G, Karlović A. Epidemiološko istraživanje o učestalosti zlostavljanja u dječjoj dobi provedeno među srednjoškolskim učenicima Sisačko-moslavačke županije. *Pediatrics Croatica*. 2002;46:169-73.
29. Anderson J, Martin J, Mullen P, Romans S, Herbison P. Prevalence of childhood sexual abuse in a community sample of women. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 1993;32(5):911-9.
30. Cecil H, Matson SC. Psychological functioning and family discord among African-American adolescent females with and without a history of child sexual abuse. *Child Abuse Neglect*. 2001;25:973-88.

31. Leventhal JM. Have there been changes in the epidemiology of sexual abuse children during the 20th century? *Pediatrics*. 1988;82(59):766-73.
32. Buljan – Flander G, Kocijan – Hercigonja D. Zlostavljanje i zanemarivanje djece. Zagreb: Marko M; 2003.
33. Margolin L. Sexual abuse by grandparents. *Child Abuse Neglect*. 1992;16(5):735-41.
34. Margolin L. Child sexual abuse by uncles: a risk assessment. *Child Abuse Neglect*. 1994;18(3): 215-24.
35. Kendall-Tackett KA, Meyer Williams L, Finkelhor D. Impact of Sexual Abuse on Children: A Review and Synthesis of Recent Empirical Studies. *Psychol Bull*. 1993;113(1):164-80.
36. Mraovich LR, Wilson JF. Patterns of child abuse and neglect associated with chronological age of children living in a midwestern county. *Child Abuse Neglect*. 1999;23(9):899-903.
37. Wur CJ, Patridge IM. The prevalence of a History of Childhood Sexual Abuse in an Acute Adult Inpatient Population. *Child Abuse Neglect*. 1996;20:867-72.

Summary

EXPOSURE TO SEXUAL ABUSE IN CHILDHOOD IN THIRD GRADE STUDENTS ATTENDING HIGH SCHOOLS IN WEST HERZEGOVINA CANTON

Kristina SESAR¹, Nataša ŠIMIĆ², Damir SESAR¹

¹ Center for Mental Health, Široki Brijeg Health Care Center, Bosnia and Herzegovina, ²Department of Psychology, University of Zadar, Zadar, Croatia, ¹Health Care Department for Preschool Children, Široki Brijeg Health Care Center, Bosnia and Herzegovina

Objective To determine frequency and characteristics of sexual abuse in childhood high school students from West Herzegovina Canton

Material and methods An anonymous retrospective study was conducted on an appropriate sample of 458 third-grade high school students (both sexes) from West Herzegovina Canton. Exposure to sexual abuse and characteristics of sexual abuse were investigated using subscales of sexual abuse, which is part of the Child Maltreatment Questionnaire.

Results Out of 458 students, 13.2% girls and 24.2% boys were sexually abused before the age of 14. Abusers are often friends or acquaintances, unknown people and members of the wider family. The greatest risk of exposure to sexual abuse is at ages between 11 and 14 years. Friends are people who are the respondents most trust. Shame and fear are the most common reason why respondents do not seek help or avoid confiding in someone. It is estimated that 30% of girls and 3.8% of boys need professional help due to consequences of maltreatment.

Conclusion Sexual activity without contact, and sexual activity over or under clothing are the most common forms of sexual abuse. Abusers are usually people of the opposite sex, friends or acquaintances, unknown people and members of the wider family. Girls are more likely to confide in someone or seek help than boys. Friends are the people that young men and women entrust with their most traumatic experiences.

Key words: Sexual abuse ■ Frequency of sexual abuse ■ Sexual abuse characteristics

Received: November 21, 1999

Accepted: January 23, 2010